

MOŽNÉ OBJEKTY A MOŽNÉ SVETY¹

Ruth BARCANOVÁ MARCUSOVÁ

Úvod

Rozvoj kvantifikovanej modálnej logiky (KML)² znovuoživil záujem o systematické skúmania modalít. Na modálnu výrokovú logiku sa všeobecne pozeralo prinajlepšom ako na zavádzajúci spôsob reprezentácie metalogických a sémantických pojmov, napríklad platnosti, konzistentnosti, logického dôsledku a podobne, prostredníctvom výrazov ako „nevyhnutnosť“, „možnosť“ a „vyplývanie“.³ Pri kvantifikovanej modálnej logike sa tento útok zostril, lebo sa tvrdilo, že sa tu vynárajú hlboké omyly a zmatky, ktoré nie sú len zavádzajúcou reprezentáciou metalogických pojmov. Kritika padala na niekoľko kategórií, ktoré sa často dostatočne nerozlišovali.

Budem reagovať na túto kritiku a analyzovať dve z trvajúcich diskusií. Prvou (o ktorej sa zmienim iba veľmi stručne) je domnelý problém zlyhania nahraditeľnosti koreferenčných výrazov v modálnych kontextoch. Druhou je údajný záväzok modálnej sémantiky k možným objektom, posibilitám. Na záver budem hovoriť o alternatívach adekvátnejšej modálnej logiky a jej sémantiky, pričom rozvinem niektoré témy a návrhy zo staršej práce.

Redakcia časopisu ďakuje pani profesorky Ruth Barcanovej Marcusovej za súhlas s uverejnením tohto prekladu

¹ Pôvodné vydanie „Possibilia and Possible Worlds“, *Grazer Philosophische Studien* 25/26, 1985/86, 107-133. Ďalšie vydanie in: R. B. Marcus, *Modalities Philosophical Essays*. Oxford University Press, New York – Oxford 1993, 190-213. (Pozn. prekl.)

² Pozri moje state „A Functional Calculus of First Order Based on Strict Implication“ („Funkcionálny kalkul prvého rádu založený na striktnjej implikácii“), *Journal of Symbolic Logic* XI, 1946, 1-16; a „The Identity of Individuals in a Strict Functional Calculus“ („Identita indivíduí v striktnom funkcionálnom kalkule“), *Journal of Symbolic Logic* XII, 1947, 12-15. Pozri aj Rudolf Carnap, „Modalities and Quantification“ („Modality a kvantifikácia“), *Journal of Symbolic Logic* XI, 1946, 33-64; a *Meaning and Necessity (Význam a nevyhnutnosť)*, University of Chicago Press, Chicago 1947

³ Pozri W. V. O. Quine, *From a Logical Point of View (Z logického hľadiska)*, Harvard University Press, Cambridge 1953. Pozri aj „Three Grades of Modal Involvement“ („Tri stupne modálneho zapojenia“), in *The Ways of Paradox (Cesty paradoxu)*, Random House, New York 1966.

Nahraditeľnosť na základe identity

Dilema o substitúcii sa chápala ako nasledujúca ťažkosť. Bud' KML neumožňuje nahraditeľnosť koreferenčných mien zachovávajúcu pravdivosť, a teda vedie k zrúteniu celkovo platného princípu nahraditeľnosti pre identitu, alebo alternatívne a rovnako odpudzujúco, ak sa má nahraditeľnosť zachovať, hodnotami premenných pre modálnu logiku budú namiesto bežných objektívnych referentov individuové pojmy alebo možné objekty. Podľa tohto druhého chápania nahradenie výrazu „večernica“ za jeden výskyt výrazu „zornica“ vo vete „Zornica je nevyhnutne zornica“ nie je prípustné, lebo v modálnych kontextoch tieto výrazy neoznačujú ten istý pojem alebo ten istý možný objekt. Potom však, tvrdí sa, KML má iný predmet ako nedomálna logika, iné univerzum, z ktorého jej premenné nadobúdajú hodnoty. KML sa nechápe ako bezprostredné rozšírenie štandardnej predikátovej logiky, ktoré sa dosiahne tak, že sa doplnia modálne operátory a syntaktické pravidlá na ich používanie spolu s dodatočnými odvodzovacími pravidlami. *Sémantika* sa radikálne posúva od univerz obsahujúcich bežné objekty k univerzám obsahujúcim pojmy (alebo iné intenzionálne objekty). Russellove propozície sú nahradené niečím, čo sa podobá Fregeho myšlienkam.

Russellove propozície sú štruktúry, ktorých zložkami sú aj ontologicky nezávislé skutočné objekty, nie pojmy ani významy. Spomeňme si na Fregeho údiv, keď mu Russell oznámil,⁴ že Mont Blanc, hora, je „sám zložkou v propozícii ‚Mont Blanc je viac ako 4000 metrov vysoký‘“. Koľkým nejasnostiam by sa bolo zabránilo, keby sa namiesto výrazu „propozícia“, ktorý mnohým pripomína jazykovú alebo kvázijazykovú či mentálnu alebo kvázimentálnu entitu, vypracovala iná terminológia, napríklad terminológia „stavov vecí“!

Azda práve z takýchto sémantických dôvodov sa z raných modálnych rozšírení teórie kvantifikácie, môjho a Carnapovho⁵ (hoci medzi nimi boli syntaktické podobnosti), Carnapovo rozšírenie ignorovalo. Jeho východisková sémantika zahŕňala *inter alia* fregeovskú systematickú dvojznačnosť referencie vzhľadom na kontext a bola v rozpore s akceptovanými prístupmi k objektívnej referencii, prístupmi, ktoré sa realizovali v štandardnej nedomálnej modelovoteoretickej sémantike.

Nebudem sa dlho zdržiavať pri quinovskej kritike, podľa ktorej sa modálne rozšírenia teórie kvantifikácie *musta* v záujme zachovania nahraditeľnosti dostať do konfliktu s efektívnou štandardnou sémantikou. Čoskoro potom, čo

⁴ G. Frege, *Philosophical and Mathematical Correspondence* (Filozofická a matematická korešpondencia), G. Gabriel et al. (ed.), University of Chicago Press, Chicago 1980, s. 163.

⁵ *Meaning and Necessity*

Quine predstavil svoje stanovisko, Arthur Smullyan,⁶ Frederic Fitch,⁷ ja a m⁸ sme totiž ukázali, že analýza pomocou Russellovej teórie deskripcií rozptýlila záhady, na ktoré upozornil Quine. Nebol potrebný žiadny radikálny posun smerom k fregeovským pojmom alebo individuálnym podstatám, či intenzionálnym objektom ako predmetom referencie.

Podľa teórie deskripcií sa znak identity po analýze *nikdy* nevyskytne medzi deskriptívnymi výrazmi. Singulárny deskriptívny výraz konkretizuje množinu vlastností, ktorá jedinečne charakterizuje objekt, ak taký objekt vôbec existuje. Nereferuje bezprostredne na daný objekt. Netreba sa zaoberať detailami tejto analýzy, lebo v súčasnosti sú dobre známe. Stačí povedať, že problematické premisy, ktoré tvrdia nevyhnutnosť identity zornice a zornice, resp. kontingentnosť identity zornice a večernice, sa nahradia zložitými dvojicami premís, ak existujú viacznačnosti týkajúce sa dosahu pri umiestňovaní kvantifikátorov a modálnych operátorov. Pri žiadnom z alternatívnych čítaní v skutočnosti z týchto premís vôbec nevyplýva žiadna z analogicky vyjadrených verzií vety „Večernica je nevyhnutne identická so zornicou“, ktorá na úrovni povrchovej gramatiky zdanlivo protirečí pôvodným premisám.⁹

Je zvláštne, že Quine, ktorý sa opieral o teóriu deskripcií v stati „On What There Is“¹⁰ („O tom, čo je“) pri riešení problémov s nereferujúcimi singulárnymi výrazmi, nevidel jej efektívnosť pri rozptyľovaní jeho domnelých problémov s nahraditeľnosťou v modálnych kontextoch.

⁶ A. F. Smullyan, „Modality and Description“ („Modalita a deskripcia“), *Journal of Symbolic Logic* XIII, 1948, 31-37. Pozri moju recenziu Smullyanovej state, *ibid*

⁷ „The Problem of the Morning Star and the Evening Star“ („Problém zornice a večernice“), *Philosophy of Science* XVI, 1949, 131-141.

⁸ Najmä v stati „A Functional Calculus of First Order Based on Strict Implication“ sa prípady údajného zlyhania substitúcie vylučujú ako špeciálny prípad všeobecnej teóremy o obmedzeniach, ktoré sa kladú na substitúciu v modálnych kontextoch. Pozri aj moju stať „Modalities and Intensional Languages“ („Modalita a intenzionálne jazyky“), *Synthese* XIII, 1961, 303-322.

⁹ Pozri Smullyan, „Modalities and Description“, Quine, *From a Logical Point of View*, Harvard 1953.

¹⁰ In: *From a Logical Point of View*

Posibilia

Zaujímavejšia je nasledujúca kritika: zdá sa, že KML pripúšťa „posibilia“. Pri uvažovaní o tejto téme nám pomôže, keď zhrnieme, ako sa rozšírila štandardná sémantika pre KML tak, aby pripúšťala posibilia.¹¹

Podľa pretrvávajúceho zvyku sa formálna sémantika v nemodálnej teórii modelov pre logiku prvého rádu začína stanoveným univerzom indivíduí. Existujú všeobecné obmedzenia týkajúce sa toho, čo sa rozumie pod indivíduom zdanlivo redundantného druhu. Indivíduá sa navzájom odlišujú a každé je identické so sebou. Majú vlastnosti a vstupujú do vzťahov. Indivíduá možno zoskupiť do množín a usporiadať do n -tíc, ktoré následne možno zoskupiť do množín. N -tice (usporiadané množiny indivíduí) možno chápať ako skonštruované objekty, ktoré rozširujú univerzum objektov za pôvodnú množinu základných indivíduí. Sú tu aj vágnejšie obmedzenia. Indivíduá musia mať istú určitosť, uzavretosť; údajná absencia uzavretosti v prípade pojmov podnietila Fregeho k tomu, aby poprel, že pojem *je* predmet. Je nadbytočné hovoriť, že indivíduá, neskonštruované alebo skonštruované, sú *individualizované*. To je jadro sloganu „Niet entity bez identity“.

Tieto výklady nezahŕňajú väčšinu doplnkového metafyzického obsahu prítomného u Russella.¹² Indivíduá nemusia byť „logické atómy“ v redukcionistickom zmysle. Nemusia byť metafyzicky neredukovateľné. Nezhody týkajúce sa voľby univerza objektov v interpretovanej teórii sa riešia inak. Neexistujú nijaké obmedzenia, pokiaľ ide o počet existujúcich indivíduí alebo existujúcich druhov či kategórií indivíduí. V prípade druhov sú však potrebné druhové modifikácie pre kvantifikáciu, ktoré by mohli mať podobu zavedenia úrovni typov. Vyžaduje sa, aby *existovali* veci, ktoré spolu vytvárajú univerzum modelu, jeho ontológiu. Ak syntax obsahuje indivíduové konštanty, t. j. bezprostredne referujúce mená indivíduí, aj indivíduové premenné, jazyk sa interpretuje tak, že indivíduovému menu sa priradí predmet z univerza, výrokovému písmenu (predikátu nultého stupňa) pravdivostná hodnota, neusporiadané množiny sa pripíšu predikátom, množiny n -tíc (n usporiadaných objektov) n -árnym predikátom atď. Atomárna veta je pravdivá v prípade, že singularne indivíduum alebo n -tica priradená konštantám vo vhodnom poradí sú v množine pripísanej predikátu. Všeobecne kvantifikovaná veta „ $(x)Fx$ “ je pravdivá v mo-

¹¹ Môj výklad sémantiky pre KML sa bude riadiť staťou Saula Kripkeho „Semantical Considerations on Modal Logic“ („Sémantické úvahy o modálnej logike“), in: *Acta Philosophica Fennica, Proceedings of a Colloquium in Modal and Many Valued Logic*, 1963, 83-94

¹² *The Problems of Philosophy (Problémy filozofie)*, Holt, New York 1919; „Filozofia logického atomizmu“, *Organon F VII*, č. 1, 42-63, č. 2, 156-175; č. 3, 281-301, č. 4, 416-436.

deli M v prípade, že veta „ Fa “ je pravdivá v M a vo všetkých variantných modeloch, ktoré sa od M líšia iba v tom, ktorý objekt je priradený individuovej konštante „ a “. Existenčne kvantifikovaná veta „ $(\exists x)Fx$ “ je pravdivá v M v prípade, že veta „ Fa “ je pravdivá v M alebo existuje aspoň jeden taký variantný model, v ktorom je veta „ Fa “ pravdivá.

Ak vezmeme do úvahy dodatočné známe pravdivostné podmienky pre výrokové operátory, máme definovanú pravdivosť pre všetky výroky logiky prvého rádu pri danej interpretácii. Logické pravdy sa definujú tak, že sú pravdivé pri každej interpretácii alebo v každom modeli. Ak niekto verí, že logika prvého rádu postačuje na prezentáciu akejkol'vek „teórie“ v širokom ponímaní, potom sa tvrdí – keď zoberieme do úvahy redukcionizmus a extenzionalitu – že univerzom základných individuí teórie možno považovať za jej ontológiu, lebo *iba* o týchto entitách formulujeme pomocou kvantifikácie existenčné tvrdenia.

Na tejto modelovoteoretickej analýze vidíme, že nemôžeme utvoriť priamočiare tvrdenia o neexistencii, ako je napríklad „[Jediný] okrídlený kôň neexistuje“, kde sa výraz „[jediný] okrídlený kôň“ považuje za meno. Ako sme už poznamenali, treba uplatniť nejakú analytickú metódu, aby sme dostali logickú formu takýchto viet so singulárnymi deskripciami; najefektívnejším príkladom takejto metódy je teória deskripcií, ktorá vyjasňuje mnoho filozofických hádaniek. Pri analýze sa uvedená veta redukuje zhruba na vetu „Neexistuje žiadna jedna vec, ktorá je okrídlená a je koňom“. Keďže tieto podmienky nespĺňa žiadne individuum, nepomenovalo sa nič, čo neexistuje. Ak niekto požaduje, že objektmi by mali byť objekty tohto sveta alebo by mali byť ukotvené v tomto svete (bez ohľadu na to, či sú aj v alternatívnych štruktúrach alebo svetoch), vylučujú sa tým *iba* možné objekty. Táto požiadavka sa dá aplikovať nielen na konkrétne jednotliviny, akými sú Russellove zmyslové údaje alebo Carnapove fyzické objekty. Abstraktné jednotliviny alebo všeobecniny, napríklad čísla, množiny, vlastnosti a vzťahy, musia byť takisto skutočné, hoci nie sú materiálne. Pre raného Russella, ktorý trval na tom, aby sme si zachovávali silný zmysel pre realitu, sú všeobecniny reálne, hoci ich možno oddeliť od základných individuí na základe typu. Je zbytočné hovoriť, že reálne objekty existujú, a problém týkajúci sa posibilití sa vyrieši analýzou. To bol prevládajúci názor na posibilia od Russella po Quina.

Zdá sa však, že Kripkeho rozšírenie modelovoteoretickej sémantiky na KML¹³ *pripúšťa* možné námietky, ktoré sa nedajú odstrániť analýzou. Treba položiť aspoň štyri otázky: 1. Naozaj pripúšťa KML posibilia? 2. Je prijateľné,

¹³ Kripke, „Semantical Considerations on Modal Logic“.

že sa schvaľujú a prijímajú? 3. Naráža naše chápanie ich úlohy na neprekonaateľné prekážky – môžeme im dať zmysel? 4. *Musí* KML pripúšťať posibilia?

Aby sme preskúmali tieto otázky, je užitočné približne zhrnúť spôsob, ako kripeovská modálna sémantika rozširuje štandardnú teóriu. Máme množinu svetov – konštrukcií, ak chcete – zahŕňajúcu skutočný svet. Každému svetu je priradené univerzum objektov. Univerzá svetov môžu byť koextenzívne (tá istá množina indivíduí v každom svete), prekrývajúce sa alebo neprekrývajúce sa. Ak nie sú koextenzívne s univerzom skutočného sveta alebo nie sú v ňom obsiahnuté, pripúšťajú sa posibilia.

Zavádza sa reflexívna relácia R medzi svetmi, kde „ $W_m R W_n$ “ zodpovedá zhruba výrazu „svet W_n je možný vzhľadom na svet W_m “, alebo alternatívne „ W_n je dosiahnuteľný z W_m “.

Pre výrokovú modálnu logiku sa každý svet definuje pomocou množiny priradení pravdivosti atomárnym vetám. Pravdivosť všetkých viet sa relativizuje vzhľadom na svety. Ak je hlavná spojka (alebo operátor) vo vete pravdivostná, pravdivostná hodnota vety vo svete W_m je funkciou pravdivosti jej zložiek vo W_m . Ak je hlavný operátor modálny, ako je to vo vetách „ $\diamond p$ “ a „ $\Box p$ “, jej pravdivosť vo W_m je funkciou pravdivosti „ p “ vo svetoch, ktoré sú možné (dosiahnuteľné) vzhľadom na W_m . Veta „ $\Box p$ “ je pravdivá vo W_m v prípade, že „ p “ je pravdivá vo všetkých takých svetoch W_n , že $W_m R W_n$. Pravdivosť vety „ $\diamond p$ “ vyžaduje aspoň jeden dosiahnuteľný svet W_n , v ktorom je veta „ p “ pravdivá; to odráža axióma „ $p \supset \diamond p$ “.

Ďalší známi kandidáti na modálne axiómy, napríklad

$$\Box p \supset \Box \Box p$$

$$p \supset \Box \diamond p$$

odrážajú ďalšie, ktoré sa kladú na R – v uvedenom prípade ide o tranzitívnosť, resp. symetrickosť. Tieto axiómy spolu zabezpečujú, že R je ekvivalenčnou reláciou.

Pre výrokovú modálnu logiku je táto definícia pravdivosti prirodzeným rozšírením definície pravdivosti pre nemoďálnu logiku. Každý svet sa definuje pomocou množiny priradení pravdivostných hodnôt výrokovým písmenám. Ak predpokladáme zvyčajné pravidlá pravdivosti pre pravdivostné spojky, priradenie pravdivostných hodnôt zloženým vetám v každom svete je rekurzívne dané počiatočnými priradeniami v týchto svetoch. Aby sme sa dopracovali k sémantike pre *modálnu* výrokovú logiku, treba iba rozšíriť definíciu pravdivosti na modálne vety. Veta „ $\Box p$ “ je pravdivá vo svete W , v prípade, že je pravdivá

vo všetkých svetoch, ktoré z W_i dosiahnuteľné. Platnosť vety sa definuje ako pravdivosť v každom modeli v každej modelovej štruktúre.

Otázky o posibilitách vzniknú vtedy, keď sa táto sémantika rozšíri na teóriu kvantifikácie. V mojom náčrte sémantiky pre modálnu logiku¹⁴ boli univerzá individuí priradené alternatívnym svetom *koextenzívne*. Ak jedným z týchto svetov je skutočný svet, nevyskytnú sa žiadne entity, ktoré nie sú v tomto svete, a žiadne entity z tohto sveta nechýbajú v ostatných svetoch. To je konzistentné s axiómou, ktorej variácie sa stali známe ako „formula Barcanovej“, ktorá hovorí: Ak $\diamond(\exists x)\phi$, tak $(\exists x)\diamond\phi$, a možno odvodiť, že $\diamond(\exists x)\phi$ vtedy a len vtedy, keď $(\exists x)\diamond\phi$.

Keďže sme vybrali koextenzívne univerzá, KML sa *nezaväzuje* k posibilitám. Ak však pripustíme posibilitá, *zdá* sa to ako prirodzené rozšírenie, lebo zhruba platí, že pojem možných svetov je vhodný nielen na formuláciu kontrafaktuálov o vlastnostiach, ktoré by mohli mať skutočné objekty, a vzťahoch, do ktorých by mohli vstupovať, ale aj na formuláciu o alternatívnych svetoch, ktoré by mohli obsahovať skutočné neexistujúce individuí alebo by nemuseli obsahovať skutočné existujúce individuí. Uvedená sémantika zahŕňa takéto interpretácie.

Pri vytváraní svojich kvantifikačných štruktúr Kripke vyčlenil skutočný svet ako svet, ktorý je spomedzi alternatív hodný osobitného označenia, ale v ďalšej literatúre zmienka o skutočnom svete neplnila žiadnu úlohu a zvyčajne sa vynechávala. V tejto úvahe budem tvrdiť, že osobitná úloha skutočného sveta je podstatná na pochopenie otázok o posibilitách.

Podľa Kripkeho kvantifikačnej syntaxe a sémantiky pre KML nie sú žiadne individúové konštanty. Predikátové písmená sa definujú extenzionálne; n -árnemu predikátovému písmenu sa v *každom* svete priraduje nejaká množina; množina usporiadaných n -tíc, kde $n > 1$. Formuly pozostávajúce z predikátových písmen, za ktorými nasledujú premenné, sa stávajú atomárnymi vetami vo svete W_i na základe priradenia objektov premenným zo spoločných univerz všetkých dosiahnuteľných svetov.

Vzniká teda problém priradenia pravdivostnej hodnoty výroku o nejakom objekte vo svete, v ktorom tento objekt neexistuje. Predpokladajme, uvažuje Kripke, že Sherlock Holmes existuje v nejakom neskutočnom svete. Akú pravdivostnú hodnotu máme pripísať vete „Sherlock Holmes je plešatý“ v každom svete? Ak uprieme pravdivostnú hodnotu týmto atomárnym tvrdeniam vo sve-

¹⁴ Stať „Modalities and Intensional Languages“ sa končí náčrtom sémantickej konštrukcie, v ktorej sú univerzá koextenzívne, čo podporuje formulu Barcanovej formálne navrhnutú v stauach z časopisu *Journal of Symbolic Logic*, ktoré sa spomínajú v poznámke 2.

toch, v ktorých tieto objekty nie sú, potrebujeme teóriu s pravdivostnými dierami, podobnú Fregeho alebo Strawsonovmu stanovisku.¹⁵ Russell, ktorý považoval takéto mená za skrátene deskripcie, by takejto vete vždy pripísal hodnotu. Veta „Sherlock Holmes je plešatý“ by bola napríklad nepravdivá pre Russella, ktorého postoj k pravde bol sústredený do skutočného sveta. Kripke tvrdí, že náš výber je v takýchto prípadoch vecou konvencie. Hoci podľa Kripkeho sémantiky množiny priradené predikátom v danom svete obsahujú objekty len z univerza daného sveta, zavádza „konvenciu“, že všetky atomárne vety budú mať pravdivostnú hodnotu dokonca aj vo svetoch, v ktorých objekty priradené premenným v atomárnych vetách sa nenachádzajú v univerze daného sveta. (Premenné plnia v Kripkeho sémantike dvojakú úlohu: ak treba, môžu slúžiť ako individuové konštanty.)

Kvantifikácia – univerzálna a existenčná generalizácia a konkretizácia – je však viazaná na svet. Veta „ $(x)Fx$ “ je pravdivá vo svete W_i , v prípade, že „ Fy “ je pravdivá pri každom ohodnotení premennej y z univerza W_i . Pri kvantifikácii je oborom premennosti premenných len univerzum daného sveta. Pri *pomenovaní* sú ich oborom univerzá všetkých svetov. V takejto sémantike sa dá ukázať, že formula Barcanovej ani jej konverzia neplatia. Ani „ $\neg(\exists x)\phi \supset (\exists x)\neg\phi$ “, ani jej konverzia nie sú platné.

Navzdory elegantnej všeobecnosti formálneho rozšírenia teórie modelov na modalitu, ktoré umožňujú premenlivé univerzá, mnoho príkladov na posibilia patrí medzi tie, ktoré by mohla pojať teória deskripcií a zjavne nevyžadujú premenlivé obory. Táto sémantika však *pojma* posibilia. Modality vo svojom primárnom použití sa však týkajú kontrafaktuálov o skutočných objektoch a znovu zaviesť posibilia znamená odporovať Russellovmu varovaniu, aby sme „zachovávali silný zmysel pre realitu“. Prečo znovu privádzať na svet posibilia, keď sa dajú analýzou odstrániť? Problém znie: *Dajú sa analýzou odstrániť v modálnom diskurze?*

Domnelé posibilia sú bežné triky; zoskupíme nejakú množinu predikátov spojených s podmienkou jedinečnosti a zabezpečíme, že referuje na nejaký druh záhadného objektu. Dostaneme však čírym zoskupením vlastností objekt? Russellovou stratégiou je využívať teóriu deskripcií, ktorá nám umožňuje povedať „o“ okrídlenom koňovi atď. to, čo chceme, bez toho, aby nejaký takýto koň musel *existovať*.

Niektorí by však poukázali na presvedčivejších kandidátov na posibilia. Iste, zdá sa, že *niektoré* mená neskutočných objektov sú viac než vymelko-

¹⁵ G. Frege, „O zmysle a denotáte“, *Filozofia* 47, 1992, 349-363; P. F. Strawson, „O referencii“, in: *Filozofia prirodzeného jazyka*, Archa, Bratislava 1992, 126-147

vané meinongovské predpisy na vytváranie objektov. Ide o mená ako „Apolón“, „Pegas“, „Dedo Mráz“ alebo možno „Atlantída“, „rieka Styx“, ktoré sú bohaté, živé a majú zavedenú pretrvávajúcu históriu v spoločnej jazykovej inštitúcii a v spoločných presvedčeniach v rôznych časoch.¹⁶ Referencia sa však určite neviaže na skutočné objekty na základe bohatosti asociácií a spoločných myšlienok. Keď poviem, že Durandus bol dominikánsky filozof z 13. storočia, môže to byť všetko, čo o ňom viem; nemusí byť dokonca k dispozícii ani *jedinečná* množina vlastností, ktorá nič nehovorí o bohatom príbehu alebo obraze. Napriek tomu však *referujem* na skutočný objekt. Ak bohatosť asociácií nie ani nevyhnutnou, ani dostatočnou podmienkou referencie na skutočný objekt, prečo ospravedlňuje postuláciu možného objektu?

Existujú, prirodzene, požiadavky nasledujúcich druhov ponúkajúce vierohodný dôvod na zavedenie posibilií: Mohlo by existovať viac vecí, než existuje; mohli by existovať iné veci, než existujú.

Problémy s posibiliami

Chcem preskúmať niektoré z quinovských argumentov¹⁷ proti posibiliám, lebo vyjadrujú, čo bolo nesprávne pri prijímaní niektorých verzií modálnej sémantiky, napríklad Kripkeho sémantiky v jej pôvodnej formulácii. Quine, ktorý sa považuje za prirodzeného Russellovho dediča, sa riadi niektorými, no nie všetkými Russellovými metodologickými normami. Vo „Filozofii logického atomizmu“ Russell opisuje svoj dvojaký filozofický cieľ ako, po prvé, obhajovanie názoru, že môžeme dospieť k základným jednoduchým entitám, pričom medzi jednoduché entity patria jednotliviny, ale aj vlastnosti a vzťahy, a po druhé, aplikáciu tzv. Occamovej britvy. Úlohou je, hovorí, nájsť „minimálny empirický aparát alebo minimálny aparát, ktorý nemusí byť celkom empirický, z ktorého môžete vybudovať [všetky] propozície“. Tieto Russellove ciele sa odrážajú vo výstavbe *Principia Mathematica*. Skutočnosť (aktualita) takisto motivovala postrussellovskú logiku a evolúciu formálnej sémantiky u Carnapa, Tarského a ďalších. Inšpiroval ich Russellov dvojaký cieľ, ale s istými modifikáciami. V neskorších názoroch sa prejavuje väčšia neutrálnosť pri výbere univerza jednotlivín alebo indivíduí. V neskorších teóriách sa Russellova typovoteoretická štruktúra obsahujúca rad vlastností a vzťahov

¹⁶ David Kaplan v stati „Quantifying In“ („Kvantifikovanie do“; in: Davidson, D. – Hintikka, J (eds.): *Words and Objections*, Reidel, Dordrecht 1969, 178-214) zdôrazňuje bohatosť pojmu ako možnú podmienku na to, aby slúžil ako „štandardné meno“.

¹⁷ Quine. „On What There Is“ („O tom, čo je“), *Review of Metaphysics* 2, 1948, 21-38; takisto aj in: *From a Logical Point of View*

„redukuje“ pomocou princípov extenzionality na množiny indivíduí alebo množiny usporiadaných n -tíc (usporiadaných štruktúr) indivíduí. „Jednoduché entity“ vyššieho rádu, ako sú Russellove vlastnosti a vzťahy, sa teda považujú za konštrukcie utvorené zo základných jednotlivín. Táto redukcia sa vníma ako ďalší pokrok v programe, ktorý má nájsť „minimálny... aparát, ktorý nemusí byť celkom empirický, z ktorého môžete vybudovať [všetky propozície]“.

Na úrovni indivíduí Quine prejavuje pozoruhodnú pružnosť so zreteľom na konkurenčné ontológie. Mimo empiristických noriem, ktoré má spoločné s Russellom, neexistujú privilegované univerzá indivíduí: teória musí byť pri najmenšom schopná nájsť miesto pre fyzické objekty a propozície vedy v širokom chápaní. Univerzá objektov sa môžu v konkurenčných teóriách meniť s ohľadom na svoju estetickú alebo metafyzickú prítťažlivosť; každé môže byť svojím spôsobom základné a sme vyzývaní k tolerancii.

Keď však vezmeme do úvahy výzvu k tolerancii a akceptovateľnosť bud' fenomenalizmu s jeho ontológiou zmyslových udalostí, alebo fyzikalizmu s jeho ontológiou fyzických objektov či udalostí, ako jedny z rovnako schodných alternatív, ťažko si budeme spočiatku vážiť výsmech, ktorým Quine zahrnul filozofa nazvaného „Wyman“, ktorý bol zrejme dostatočne hlúpy na to, aby do svojej ontológie pripustil *posibilia*.¹⁸ Quine rozlišuje dva dôvody na odmietnutie *posibilií*. Jedným je Occamova britva. *Posibilia* preľudňujú univerzum. Ako sa však Quine prizná, táto konkrétna aplikácia Occamovej britvy je estetická a priznáva sa k záľube vo vyprahnutých krajinách. Nikdy som si nevážila toto použitie Occamovej britvy, ak sme ho mali brať vážne. Hojnosť je rovnako presvedčivá ako estetická kategória a, ako nás presvedčoval Leibniz, hojnosti dáva Boh prednosť. Ak sa príroda desí vákua, môže uprednostňovať nadbytok. Navyše, ak je to otázka preľudnenosti, ako máme vykonať ontologické sčítanie obyvateľstva? Fyzikalista, ktorý pripustí zopár *posibilií*, sa môže zaväzovať k omnoho *menšiemu* počtu entít než fenomenalista so všetkými tými subjektívnymi udalosťami vnímania, ktoré treba na vytvorenie dokonca jediného fyzického objektu.

Odmietanie *posibilií* však nemá len estetické dôvody. Vážnejším dôvodom je tvrdenie, že o *posibiliách* „nemožno zmysluplne povedať, že sú identické so sebou a odlišné od seba navzájom“.¹⁹ Ak je to tak, potom, prirodzene, *posibilia* nevyhovujú minimálnym podmienkam na to, aby boli indivíduami.

Quine sa nepokúša obhajovať svoje tvrdenie v jeho pôvodnej formulácii. Zavádza skôr akúsi tézu *identifikovateľnosti*, podľa ktorej zmyslupnosť vety

¹⁸ „On What There Is“

¹⁹ *From a Logical Point of View*, s. 4

o identite „ $a = b$ “ vždy vyžaduje, aby sme mali *kritériá* na rozhodnutie, že a a b sú tou istou vecou. Slogan teraz znie: „Niet entity bez *identifikovateľnosti*.“ Zamerajme sa v nasledujúcej úvahe iba na materiálne alebo fyzické objekty a osoby, lebo sú to dôverne známe prípady. Samozrejme, možno položiť zaujímavé otázky o identifikácii *abstraktných* individuálnych objektov, napríklad čísel, alebo abstraktných empirických druhov vyššieho typu, napríklad zlata alebo brestu, o ktorých sa dá ukázať, že osvetľujú problémy týkajúce sa identifikácie materiálnych či fyzických jednotlivín. Teraz však zameriame svoju pozornosť na neabstraktné individuálne fyzické objekty alebo osoby, ktoré sa považovali za najmenej kontroverzných kandidátov na úspešnú špecifikáciu kritérií identifikácie, kritérií, ktoré by poskytli nevyhnutné a postačujúce podmienky na to, aby sme nejaký objekt a a nejaký objekt b považovali za ten istý objekt.

Ak by sme posibilia odmietli preto, že nemáme k dispozícii *kritériá* identifikácie, bolo by čiastočne zdôvodniteľné, keby sa ukázalo, že pre skutočné objekty sa takéto kritériá dajú *vždy* uviesť. Aj to je však sporné. Presvedčivo sa argumentovalo, že snahy poskytnúť takéto kritériá, ktoré by sa dali *univerzálne a nevyhnutne* aplikovať na skutočné objekty, by takisto nemuseli byť úspešné.²⁰ Zlyhanie pri hľadaní kritérií identifikácie by teda neodlišovalo skutočné a možné objekty. Prirodzene, niekto môže nájsť dostatočné podmienky, napríklad mať tú istú spojité časopriestorovú dráhu, ako je to v prípade identifikácie Hespera a Fosfora ako jednej planéty, no takéto spojenosť nemusí byť nevyhnutná, ako je to vo verziách problému Tézovej lode. Neprekvapuje nás, že niektoré nevyhnutné podmienky, totožnosť niektorých kvalitatívnych vlastností, nepostačujú na identifikáciu. Máme však dôvody tvrdiť, že dokonca ani *nerozlíšiteľnosť* v nejakom dostatočne silnom zmysle nemusí postačovať na zabezpečenie identity.

Identita a nerozlišiteľnosť

Identita je najsilnejšia ekvivalenčná relácia, do ktorej vstupuje len vec sama so sebou. Existencia indivíduí sa už predpokladá, ak má relácia identity platiť. Relácia identity *neudeluje* vecovosť [thinghood]; identita je esenciálnou črtou vecí. Indivíduá musia byť prv, než vstúpia do akýchkoľvek vzťahov, dokonca vzťahov identity so sebou. Samozrejme, keby sme chceli *objaviť*, ktoré objekty považuje jazyk alebo teória za indivíduá, hľadali by sme, ktoré objekty môžu

²⁰ Pozn Eli Hirsch, *The Concept of Identity (Pojem identity)*, Oxford University Press, New York 1982. Pozn aj S Kripke, „Second Discussion“ („Druhá diskusia“), *Synthese* XXVII, 1974.

zmysluplne vstupovať do relácie identity. Kvantifikácia nie je takým jasným základom ontológie, ako je identita.²¹ Niet identity bez entity.

Prirodzene, existujú alternatívne verzie princípov, ktoré spájajú nerozlíšiteľnosť s identitou, a o niektorých z nich by som chcela hovoriť, lebo môžu čiastočne osvetliť základný omyl všetkých hľadání – ktoré sa často uskutočňujú – podmienok identifikácie na základe abstraktných, neindexických množín vlastností.

Nerozlíšiteľnosť má metafyzické a epistemologické verzie a za každou klasifikáciou sa skrýva mnoho názorov na to, čo sa rozumie pod tým, že entita *a* a entita *b* majú všetky vlastnosti spoločné. Existuje úzka metafyzická verzia, pravdepodobne Leibnizova, ktorá vyžaduje, aby nerozlíšiteľné entity mali spoločné len *kvalitatívne* vlastnosti. Medzi ne nepatria časopriestorové vlastnosti a vzťahy a iné nekvalitatívne „vonkajšie“ vlastnosti a vzťahy.

Neexistuje však záruka, že *a* a *b* so všetkými takýmito spoločnými kvalitatívnymi vlastnosťami budú *numericky* tým istým objektom. Ak identita vyžaduje numerickú identitu, nerozlíšiteľnosť ako záruka zlyháva. Aby z nerozlíšiteľnosti vyplývala identita v tomto užšom z metafyzických zmyslov, Leibniz požadoval Boha a metafyzický princíp dostatočného dôvodu. Keď F. P. Ramsey²² spochybňoval Russellovu „definíciu“ identity pomocou nejakej nekruhovej podmienky nerozlíšiteľnosti, tvrdil, že požiadavka, aby dve veci mali spoločné všetky svoje elementárne kvalitatívne vlastnosti, nie je protirečivá. Hoci z identity vyplýva úzka metafyzická nerozlíšiteľnosť, konverzia platí iba po doplnení nejakých dodatočných predpokladov, ako to jasne videl Leibniz. Ak nám celý rozsah spoločných elementárnych kvalít neposkytuje dostatočné podmienky na metafyzickú identitu bez dodatočných metafyzických predpokladov, prečo by sme mali očakávať, že sa dá nájsť nejaká užšia množina vlastností pre špeciálne prípady, ako sú materiálne objekty alebo osoby, ktorá by *zabezpečovala* identifikovateľnosť vo všetkých prípadoch?

Niektorí môžu, prirodzene, nástožiť na tom, aby sa nerozlíšiteľnosť v tomto užšom zmysle chápala tak, že z nej vyplýva identita; potom však zostáva bizarný záver, že numericky rôzne objekty by mohli byť identické. Keď Russell²³ vo svojej neskoršej práci prijal leibnizovský názor na jednotliviny ako vnútorne štruktúrované maximálne konjunkcie kvalít, zdá sa, že prijal bizarný dôsledok,

²¹ Pozri „Modalities and Intensional Languages“.

²² *The Foundations of Mathematics (Základy matematiky)*, Humanities Press, New York 1950, s. 31.

²³ *An Inquiry into Meaning and Truth (Skúmanie významu a pravdivosti)*, Allen and Unwin, Londýn 1950, s. 96-97.

že keby v New Yorku existovala veža, ktorá by bola tým istým komplexom spolu sa vyskytujúcich vlastností ako Eiffelova veža v Paríži, potom by boli jednou a tou istou vežou. Upokojuje nás tvrdením, že z empirických induktívnych dôvodov je takáto zhoda vysoko nepravdepodobná.

Pravda, ak sa metafyzická nerozlíšiteľnosť definuje *tak široko*, že akákoľvek čiastočne interpretovaná veta s voľnou premennou, t. j. akákoľvek propozičná funkcia, definuje vlastnosť, potom bude z nerozlíšiteľnosti vyplývať identita, lebo ak a a b sú nerozlíšiteľné v tomto komplexnom zmysle, potom obe majú vlastnosť byť identický s a a byť identický s b , a teda a a b sú identické *simpliciter*.

Identitu môžeme odvodiť z nerozlíšiteľnosti podľa tohto širokého názoru iba preto, že identitu už máme k dispozícii ako primitívny vzťah. Medzi vlastnosťami, ktoré majú a a b spoločné, keď sú identické, sú práve vlastnosti byť identický s a a byť identický s b . Definiendum je už obsiahnuté v definiense, lebo identita je najsilnejšia z ekvivalenčných relácií, ktoré sú tranzitívne, reflexívne a symetrické. Ak naše formálne jazyky rozšírime o modality, vlastnosti byť nevyhnutne identický s a a byť nevyhnutne identický s b budú podľa neobmedzenej metafyzickej verzie identity takisto vlastnosťami. Samozrejme, bude z toho vyplývať nevyhnutnosť identity.²⁴

Videli sme, že metafyzická nerozlíšiteľnosť, ktorá sa úzko chápe ako zdieľanie „všetkých“ vlastností, ale s obmedzujúcim vysvetlením toho, ktoré vlastnosti sú relevantné pre nerozlíšiteľnosť, nie je bez nejakých silných metafyzických predpokladov zárukou identity. Alternatívne, podľa neobmedzujúceho vysvetlenia, ktoré stotožňuje akákoľvek funkciu s vlastnosťou, nerozlíšiteľnosť už predpokladá identitu a definícia je kruhová. Nechcem tým povedať, že tento kruh je bludný.

Epistemologická nerozlíšiteľnosť objektu a a objektu b nevyžaduje iba to, aby a a b mali spoločné všetky svoje vlastnosti, ale aj to, že poznávajúci subjekt a epistemologický aktér má k dispozícii nejaký spôsob, aby to určil. Silnejšie verifikacionistické tvrdenie hovorí, že ak aktér nemôže poznať nejakú vlastnosť alebo vzťah, potom sa vôbec nepovažuje za vlastnosť, resp. vzťah. Hľadanie kritérií identity vychádza z presvedčenia, že môžeme *poznať* nejakú spoločnú množinu vlastností objektu a a objektu b , ktorá zabezpečuje ich identitu, a podľa verifikacionizmu sú to *jediné* vlastnosti, ktoré sa vôbec berú do úvahy. V skutočnosti už termín „nerozlíšiteľnosť“ má silný epistemologický náboj, keď sa význam presúva od „iný“ k „rozlíšiteľne iný“. Tento výraz

²⁴ Dôkazy a analýzu nevyhnutnosti identity možno nájsť v stauach „The Identity of Individuals in a Strict Functional Calculus of First Order“ a „Modality and Intensional Languages“

naznačuje silné spojenie medzi metafyzickým vzťahom, identitou, a epistemologickou aktérovou schopnosťou poznať alebo *rozlíšiť* rovnakosť a rozdielnosť – to je kantovská aj verifikacionistická téma.

Spojenie medzi identitou a nerozlíšiteľnosťou v tomto epistemologickom zmysle by sa posilnilo, keby sa mohlo ukázať, že ak epistemologický aktér nemôže *rozlíšiť* medzi vlastnosťami *a* a *b*, tak *a* a *b* by museli byť identické; alebo, ešte striktnšie povedané, posilnilo by sa, keby niekto ukázal, že neexistuje efektívne využitie rozdielu medzi metafyzickou a epistemologickou rozlíšiteľnosťou. To sa však ťažko obhajuje. V Carnapovej knihe *Der Logische Aufbau der Welt*²⁵ (*Logická výstavba sveta*) je zaujímavá pasáž, ktorú sa oplatí zhrnúť. Vezmime si, hovorí, do úvahy nasledujúcu situáciu: Máme k dispozícii mapu eurázijskej železnice so zvyčajnými skresleniami bežných máp a s topologickou, nie metrickou reprezentáciou vlastností železnice, ako sú napríklad spojenia a križovatky. Stanice sa na nej zobrazujú ako body, ale okrem železničných spojov neuvádza žiadne mená alebo údaje. Môžeme určiť mená staníc, keď si prezrieme skutočnú sieť? Carnap nám hovorí, ako postupovať, ale uzatvára, že „ak by naďalej mali existovať dve miesta, v ktorých sme nenašli žiadny rozdiel, dokonca ani vtedy, keby sme vyčerpali všetky dostupné vedecké vzťahy, potom sú nerozlíšiteľné nielen pre geografiu, ale aj pre vedu všeobecne. Môžu byť *subjektívne* rozdielne; mohol by som byť na jednom z týchto miest, ale nie na druhom. To by však nevedlo k žiadnemu objektívnemu rozdielu, pretože na tomto inom mieste by sa mohol vyskytovať človek, ktorý sa mi úplne podobá a ktorý hovorí: Som tu, ale nie tam.“ Keďže Carnap *definuje* objektívnosť prostredníctvom epistemologickej rozlíšiteľnosti, hovorí, že rozdiel medzi *nerozlíšiteľne* rôznymi miestami nie je objektívny. Napriek tomu sú tu však dve miesta.

Carnapov príklad, podobne ako symetrické univerzá, ktoré sú svojimi zrkadlovými obrazmi, odhaľuje, že *konečné* určenie pravdivosti tvrdenia o identite nemožno zabezpečiť pomocou opisu, ktorý obsahuje iba neindexické, neostenzívne vlastnosti a vzťahy. V istom okamihu sa vyžaduje ostenzia. Ak niekto chápe vlastné mená tak, že nemajú význam, že sú ako menovky využívané na čistú referenciu, potom tiež majú kváziindexickú úlohu, ale majú istú výhodu. Podľa kauzálnej alebo historickej teórie bezprostrednej referencie²⁶ majú vlastné mená ostenzívny pôvod, teoreticky sa dajú sledovať kauzálne či

²⁵ *The Logical Structure of the World*, preložil R. George. University of California Press, Berkeley a Los Angeles 1967, s. 25-27.

²⁶ Pozri K. Donnellan, „Referencia a určité deskripcie“, *Organon F V*, 1998, č. 1, 31-51; „Proper Names and Identifying Descriptions“ („Vlastné mená a identifikačné deskripcie“), *Synthese* 1970. Pozri aj S. Kripke, *Pomenovanie a nevyhnutosť*, Kalligram, Bratislava 2002.

historicky a patria do verejne prístupného slovníka mien s pevnou referenciou v jazyku. Vlastné mená slúžia ako dlhý prst ostenzie naprieč priestorom a časom.

Podľa tohto chápania je „vlastné meno“ sémantický, melen syntaktický pojem. Predpokladá sa referencia. Mylne môžeme veriť, že nejaké syntaktické vlastné meno, napríklad „Homér“, má skutočný singulárny referent a je pravým vlastným menom. Ak ho však jeho použitie napokon nespojí so singulárnym objektom, vôbec nebude pravým menom.

Práve z tohto dôvodu lingvisti úplne vylučujú z lexikónu vlastné mená.²⁷ Ako vlastné mená nemajú významy v bežnom chápaní. Napríklad v prípade mien osôb nám pomáhajú biografické slovníky, „slovníky“ vlastných mien, určiť pomocou deskripcie, na koho alebo na čo sa referuje, to však nie je „zmyslom“. Referent vlastného mena zostáva nemenný, aj keď sa pripísania deklarované príbehom mýlia.

Vlastné mená majú v našom jazyku ako historickej inštitúcii pevne stanovené hodnoty a sú súčasťou verejného slovníka. Takto umožňujú referovať na objekt napriek premenlivosti, ktorej sú objekty vystavené, a napriek absencii priamej oboznámenosti s mnohými, azda s väčšinou objektov, ktoré používateľ jazyka správne pomenúva. Pri referovaní na objekty, ako sú materiálne objekty, je dôležité, aby existovala *verejne rozoznateľná* udalosť, v ktorej sa predmet oboznámenosti pomenoval a meno sa uviedlo²⁸ do jazyka. Tento krátky exkurz do pomenovania slúžil ako úvod k úvahe o *posibilitách*. Navrhujem, že posibilita nie sú problematické preto, že všeobecne chýbajú „*podmienky* identifikácie“. Problematické sú preto, že vôbec nemôžu byť objektmi referencie.

Teraz by som sa chcela dostať k jadrú zdôvodnenia, na ktorého základe Quine odmieta posibilitá, ktoré sa chápu ako určité indivíduá. Najprv si musíme pripomenúť, že otázka možných objektov sa dá úplne oddeliť od modalít modálnej logiky. V syntaxi modálnej logiky sa modálne operátory spájajú s výrokovými funkciami alebo výrokmi, nie s menami alebo deskripciami. V tomto ohľade sa podobajú operátorom kvantifikácie. Podľa štandardnej teórie kvantifikácie nemá „Sokrates existuje“ žiadny dobre utvorený izomorfný syntaktický náprotivok. V modálnej teórii kvantifikácie to isté platí o „Homér je možný“.

Takisto sa nebudeme zaoberať otázkou posibilití ako spôsobu klasifikácie indivíduí rozličných kategórií na empirické a neempirické. Známe meinongov-

²⁷ Názor lingvistov prijíma P Ziff v práci *Semantic Analysis (Sémantická analýza*, Cornell University Press, Ithaca 1960) a inde. Vlastné mená nie sú „súčasťou jazyka“ v tom zmysle, že by boli lexikálnymi položkami v slovníku

²⁸ Pozri poznámku 26

ské posibilia, teda zlatá hora a okrídlený kôň, sú v kategórii materiálnych objektov. Podobne ako u Meinonga, skôr sa rozlišuje ich metafyzický status, ich rozličné spôsoby bytia. Hoci ide o materiálne objekty, meinongovci tvrdia, že môžu „existovať“ rozličnými spôsobmi: skutočne, možno, dokonca nemožno. To však nie sú modalita modálnej logiky. Carnapove možné svety majú v extenzionálnych kontextoch koextenzívne univerzá skutočných objektov alebo v intenzionálnych kontextoch koextenzívne univerzá asociovaných pojmov. Moje prvé teórie mali v modálnych kontextoch aj mimo nich koextenzívne univerzá skutočných objektov.

Centrálna pravda v Quinovej kritike posibilii je zahmlená, lebo jeho antipatia k modálnym výrazom *tout court* znejasňuje takéto rozlíšenia. Čo je však dôležitejšie, jeho kritika je trochu mimo obrazu, lebo vychádza z neadekvátnej sémantickej teórie, teórie, ktorá tvrdí, že syntaktickú kategóriu vlastných mien možno pri stanovovaní logickej formy viet úplne eliminovať. Individuové premenné, hovorí,²⁹ postačujú na to, aby niesli celé bremeno referencie. „Všetko, čo povieme pomocou mien, môžeme povedať v jazyku, ktorý sa úplne vyhýba menám.“ V tom nasleduje sklamaného Russella, ktorý napokon, hoci váhavo, zavrhol bežné vlastné mená ako kandidátov na logicky vlastné mená – váhavo preto, lebo sa zdá, že bežné mená ako „Scott“ a „Napoleon“, ktoré používal pri vysvetľovaní svojej teórie deskripcii, majú mnoho vhodných čít patriaciach prostriedkom na ostenzívnu referenciu. Keďže však pre Russella ostenzívna referencia vyžadovala, aby všetci, ktorí používajú vlastné meno, boli oboznámení s pomenovaným objektom, vyplýva z toho dôsledok, že pre tých, ktorí sú takto oboznámení, majú vlastné mená celkom inú sémantickú úlohu, než majú v jazyku tých, ktorí takto bezprostredne oboznámení nie sú. Russell usudzoval, že vo verejnom jazyku by veta ako „Eiffelova veža je oceľová stavba“ nemala mať tak dramaticky odlišný objektívny obsah u tých, ktorí ju videli, a u tých, ktorí ju nevideli. Bežné vlastné mená sa teda váhavo odstránili analýzou ako zamaskované deskripcie. Ozdobou, ktorú k tomu Quine pridal, keď si ako Russell uvedomil, že je ťažké dospieť k nejakej favorizovanej deskripcii ako definiensu mena, bolo prokrustovské riešenie, podľa ktorého sa mená ako „Sokrates“ menia na predikáty ako „sokratizovať“.

Niektoré črty aj dôsledky tohto úskoku svedčia o tom, že ide o ilúziu; akoby sa to, že niekto má vlastnosť, že sokratizuje alebo pegasuje, podobalo tomu, že má nejakú inú vlastnosť, napríklad, že je filozof alebo okrídlený kôň. O takýchto špecifikách však nebudem hovoriť na tomto mieste. Problém spočíva skôr v tom, že na to, aby náš jazyk fungoval, musia existovať verejne

²⁹ „On What There Is“, s. 12-13

prístupné objekty aj prostriedky na bezprostrednú referenciu nezávislú od deskripcií. Bežné vlastné mená aj iné kategórie výrazov, napríklad indexické výrazy, sú takýmito prostriedkami. Neignorujeme skutočnosť, že v našom slovníku máme obmedzený počet mien. Uvedená myšlienka je teoretická a filozofická. Skutočné objekty tu máme k dispozícii na to, aby sa na ne referovalo. Posibilia k dispozícii nemáme.

Keď Kripke³⁰ pripúšťa, že univerzá možných svetov zahŕňajú neskutočné objekty, pripúšťa posibilia. Hovorí: „S každým svetom musíme spojiť univerzum indivíduí, indivíduí existujúcich v danom svete... Vo svetoch odlišných od reálneho sveta môžu chýbať nejaké skutočne existujúce indivíduá, ale môžu sa v nich objaviť nové indivíduá, napríklad Pegas.“

Zdá sa, že sémantika stanovená pre Kripkeho teóriu je rovnaká tak pri referovaní na skutočné objekty ako pri referovaní na možné objekty. Podľa prijatého postupu majú premenné dvojakú úlohu: na účely kvantifikácie nadobúdajú rozličné obory premennosti v závislosti od univerza, spätého s daným svetom, alebo slúžia ako indivíduové konštanty, ktorým možno pripísať objekty z ktoréhokolvek univerza. Nezaregistroval sa žiadny špeciálny problém týkajúci sa priradovania možných objektov indivíduovým premenným, ktoré slúžia ako indivíduové konštanty. Quine pochopil, že tu je problém; jeho príklady sú však hmlisté a problematické prípady nie sú jasne odlíšené od neproblematických prípadov. Quine hovorí:³¹ „Vezmime si napríklad možného tučného muža stojaceho v tamtých dverách a zároveň možného plešatého muža stojaceho v tamtých dverách. Sú tým istým, alebo dvoma rozdielnymi možnými mužmi? Ako máme rozhodnúť?... Podľa fregeovského spôsobu liečby opierajúcej sa o indivíduové pojmy sa dá nejaký pokrok v rehabilitácii urobiť, ale mám pocit, že lepšie bude jednoducho vyčistiť Wymanov slum a skončiť s tým.“ V tomto príklade Quine ukazuje na skutočné dvere – tamtie dvere. Stojí v nich nejaký skutočný chudý a neplešatý muž a týka sa táto otázka toho, či by tento skutočný chudý, neplešatý muž mohol byť tučný a plešatý? To sú však známe zmysluplné kontrafaktuálne otázky o danom skutočnom mužovi; nie sú o možných objektoch. Ak sa otázka týkala toho, či nejaký skutočný tučný muž možno stojí v tamtých dverách, a toho, či nejaký skutočný plešatý muž možno stojí v tamtých dverách, potom sa otázka týka aj skutočných objektov, a nie špeciálne posibilia. Táto otázka teda musí byť o nejakom neskutočnom mužovi, ktorý *stojí* v tamtých skutočných dverách, alebo o nejakom neskutočnom mužovi, ktorý by mohol *stáť* v tamtých dverách. Táto druhá otázka formuluje

³⁰ „Semantical Considerations on Modal Logic“

³¹ „On What There Is“, s. 4

dokonca ešte zložitejší modálny problém. Môžeme tu spoznať ontologické témy, o ktorých hovorili stredovekí filozofi, ako je napríklad haecceitizmus.

Napomôcť môžu menej hmlisté príklady tohto problému. Predpokladajme, že o nejakom území poviem: „Tam by mohla byť hora.“ Mohla by som sa dokonca pokúsiť dať jej meno „Mt. White“. Moja úvaha by mohla byť rozumná, keďže toto miesto má za sebou históriu takých zemetrasení a erupcií, aké niekedy spôsobujú podobné útvary. Predpokladajme, že po jednej erupcii tu vznikne hora. Mala by som tvrdiť, že možné individuum Mt. White sa stalo skutočným? Samozrejme, že nie. Aby objekt bol materiálnym objektom, musí mať jedinečnú a sledovateľnú históriu v materiálnom usporiadaní vecí. Nejde o vec, ktorá sa niekde vznáša a čaká na to, aby zabrala svoje miesto medzi skutočnými vecami, keď na ňu príde rad. V čase „pomenovania“ nebola žiadna určitá, aj keď iba možná hora so svojou históriou, ktorú som vraj pomenovala „Mt. White“ a ktorá sa presunula na scénu skutočného sveta. Ide skôr o prípad veci v skutočnom svete, ktorá má svoj začiatok v konkrétnom čase a na konkrétnom mieste. Iba potom sa dá správne pomenovať.

Vezmime si známejší prípad. Isté astronomické odchýlky viedli k hypotéze, že na istom mieste existuje planéta. Môžem sa ju dokonca pokúsiť pomenovať. Tak to bolo v prípade objavy planéty Neptún. Nemôžem chápať svoju hypotézu tak, že referuje na možnú planétu identickú so skutočnou planétou? Keby tu neexistovala planéta, keby tu existovalo niekoľko telies, ktorých centrum hmoty by bolo na tom mieste, referovala by som potom iba na možný, ale neskutočný objekt? Mala by som po objave Neptúnu povedať, že možná planéta, na ktorú som referovala, je teraz skutočná? Na tomto spôsobe vyjadrovania je niečo chybné.³² Kým Neptún nebol objavený, používanie vlastného mena „Neptún“ nebolo referujúce. Leverrier možno povedal: „Ak na danom mieste existuje nejaká planéta, nazvem ju „Neptún“.“ V tomto okamihu Neptún nebol pomenovaný. Russellovsky povedané, Neptún nie je zložkou propozície a ani toto tvrdenie nie je o Neptúne. Nech boli Leverrierove pôvodné úmysly akékoľvek, mohol po objave pomenovať planétu menom „Ceres“. Samozrejme, výraz „Neptún“ je zložkou propozície o Leverrierovom úmysle pomenovať. Zdá sa, že vo formálnej sémantike nie je škodlivé hovoriť o priradení objektu z tohto alebo tamtoho iného sveta premennej alebo menu. Sme však v tomto skutočnom svete, sme používateľmi nášho skutočného jazyka. Objekt musí byť skutočne k dispozícii, aby bola možná ostenzia a aby meno referovalo. Právé pomenovanie na rozdiel od opisovania definuje špecifický základný vzťah medzi slovom a vecou v jazykovej inštitúcii. Keď sa vyskytne udalosť pomenovania, spája sa slovo zavedené do skutočného jazyka s vecou, s ktorou

³² Pozri „Modalities and Intensional Languages“

sa možno v tomto svete stretnúť. Akty pomenovania sú aktmi skutočných používateľov jazyka. Možný objekt nie je k dispozícii, aby sa mu dalo meno.

To, že nemáme všeobecné kritériá identity pre posibilia, nestačí na to, aby sme ich odmietli. Ako sme poznamenali, dokonca sa zdá, že aj všeobecné kritériá identifikácie skutočných materiálnych objektov nám unikajú. V prípade skutočného *a* a skutočného *b* môžeme referovať na *a* aj na *b* a pochybovať, či „*a*“ a „*b*“ pomenúvajú tú istú vec. V prípade posibilii však neexistuje žiadne referovanie. Svoje pochybnosti nemáme pre absenciu kritérií. Máme ich skôr preto, že absentujú individuá. Nie sú vôbec k dispozícii, aby boli objektmi referencie. Nejde o to, že nemôžeme vyriešiť otázku, či neskutočné *a* a neskutočné *b* sú identické. Neexistuje prijateľná otázka. Neexistujú individuálne objekty potrebné na reláciu identity. Neexistujú sledovateľné histórie, pôvody, budúcnosti atď. Keď odsunieme kritériá bokom, Quine má pravdu, keď hovorí: „Pojem identity sa nedá aplikovať na ‚neaktualizované možné veci‘.“ Žiadna identita, žiadna entita.

Väčšina známych meinongovských príkladov posibilii fakticky spadá pod teóriu deskripcii. Hora, ktorá by mohla vzniknúť, aj planéta, ktorá by sa mohla vyskytovať na istom mieste, sú do istej miery vierohodné, ale práve preto, že hypotéza o takýchto možnostiach má svoj základ v skutočnom svete. Existujú iné podobné príklady: alternatívne ťahy v nejakej skutočnej šachovej hre, ktoré som napokon neurobila; možný výsledok prebiehajúceho experimentu; dom, ktorý by tu stál, keby sa stavba dokončila – tieto príklady sa tak tesne spájajú so skutočným svetom, že vyzerajú ako rozumní kandidáti pre ostenziu. Nech sa však s ním spájajú akokoľvek tesne, v konečnom dôsledku sa s nimi nestretieme. Majú minulosť, ale v skutočnom usporiadaní nemajú prítomnosť ani budúcnosť. V stati „Possibility“ („Možnosť“) si Max Black³³ všima silu takýchto príkladov a uzatvára: „Existujú silné motívy... na to, aby sme povedali, že (takéto) možnosti nie sú fiktívne, ale sú v nejakom zmysle ‚reálne‘ alebo ‚objektívne‘. Potom však chceme vedieť, kde sa môžu nachádzať – dostávame sa do pomykova, keď ich nevieme nikde umiestniť.“

Zo skúmania východiska sémantického postoja, ktoré pripúšťa, aby univerzá možných svetov obsahovali neskutočné objekty, sa treba niečo naučiť. Toto stanovisko obhajuje tvrdenie, že môžeme referovať na posibilia; v danej štruktúre by mala takáto referencia rovnakú formu, že premenným použitým ako individuové konštanty sa pripisujú možné objekty, akú má skutočná referencia, keď sa „pripíše“ menu „Sokrates“ individuum Sokrates.

³³ *Journal of Philosophy* LVII, 1960, č. 4, 117-126

V *Pomenovaní a nevyhnutnosti* Kripke zhromažďuje argumenty proti prevládajúcemu názoru, že bežné vlastné mená možno eliminovať a nahradiť singulárnymi deskripciami alebo zväzkami deskripcií či uprednostňovanými deskripciami. Mnohé argumenty sa podobajú Russellovým argumentom, ktorý – hoci v konečnom dôsledku „redukuje“ bežné vlastné mená na zamaskované deskripcie – naďalej používa protiklad medzi bežnými menami a deskripciami, aby odstránil problémy týkajúce sa neexistujúcich objektov a vysvetlil zdanlivé zlyhanie substitúcie v reči o neexistujúcich objektoch v kontextoch proпозиčných postojov.

Russell sa špeciálne nevenuje zlyhaniu nahraditeľnosti v modálnych kontextoch a hoci teória deskripcií hladko funguje tam, kde sa dá aplikovať, v kontextoch utvorených pomocou modalít sa dajú dve bežné vlastné mená tej istej veci vždy vzájomne nahradiť. Napríklad pravdivosť sa zachová, keď prejdeme od vety „ $\neg$ (Tulius = Tulius)“ k vete „ $\neg$ (Tulius = Cicero)“, zatiaľ čo zrejme nebude zachovaná, keď prejdeme od vety „John vie, že Tulius je Tulius“ k vete „John vie, že Tulius je Cicero“. Russell ponúkol mnoho argumentov a analytických nástrojov, ktoré podporovali špecifické sémantické postavenie vlastných mien, potom však mal pocit, že dokonca aj bežným vlastným menám musí udeliť postavenie nemien. Raný Russell sa však nikdy bezvýhradne nevzdal pojmu *pravého* vlastného mena, výrazu, ktorý nemá žiadny obsah alebo zmysel a ktorý iba referuje. Ako sme však poznamenali, obhajoval dôvody, prečo uprieť túto úlohu bežným vlastným menám. Jedným takýmto dôvodom bolo jeho presvedčenie, že objekt by sme mohli pomenovať menom bez zmyslu iba prostredníctvom priamej oboznámenosti. Iným dôvodom by boli zlyhanie substitúcie v kontextoch proпозиčných postojov. Existuje aj tretí dôvod, ktorý objasním citátom. Russell hovorí:³⁴ „Ak je ‚a‘ nejaké meno, tak *musí* niečo pomenúvať: to, čo nič nepomenúva, nie je menom, a teda, ak je mienené ako meno, je to symbol zbavený významu, kým deskripcia ako napríklad ‚súčasný kráľ Francúzska‘ nestráca svoju schopnosť vyskytovať sa signifikantne iba preto, že nič neopisuje... A teda, keď sa pýtame, či existoval Homér, používame slovo ‚Homér‘ ako skrátenú deskripciu: môžeme ho nahradiť (povedzme) zvratom ‚autor Iliady a Odysey‘.“ Naznačuje sa tu, že keďže jediným „významom“ pravého mena *je* jeho referent, nemá zmysel pýtať sa, či referent mena existuje, a keď sa to považuje za zmysluplnú otázku, zároveň sa tým popiera, že by toto „meno“ bolo pravé. Aby sa bežným menám vrátil ich status pravých mien, je potrebná teória, pomocou ktorej by sa dalo

³⁴ *Introduction to Mathematical Philosophy (Úvod do matematickej filozofie)*, Allen and Unwin, Londýn 1938, s. 178-179. [Citované podľa prekladu D. Kamhala: *Opisy* In. *Organon* F 2, 1995, č. 2, s. 161. Kamhalov výraz „opis“ v preklade som nahradil výrazom „deskripcia“ (Pozn. prekl.)]

určiť, či syntakticky vlastné meno *je* pravým menom. To bol jeden z motívov kauzálneho alebo historického vysvetlenia referencie vlastných mien.

Russell tvrdí, že ak vlastné meno *má byť* menom, musí sa predpokladať, že referuje. Ak teda nič nepomenúva, daný symbol nemá obsah a treba ho nahradiť deskripciou. To je však radikálne riešenie. Treba vysvetliť, ako sa môže *zmaríť* hovorcov úmysel pomenovať, ktorý možno začleniť do vysvetlenia pravého pomenovania. Pri pravom pomenovaní musí byť objekt verejne k dispozícii pred pomenovaním. Meno sa zavedie do jazyka s pevnou referenciou. Keď sa raz doň zavedie, stane sa súčasťou historického alebo kauzálneho reťazca, komunikačného reťazca naprieč časom. Je súčasťou jazyka ako historickej alebo verejnej inštitúcie. Meno, ktoré hovorca získal, je pravým menom, ak ho možno sledovať naspäť k pomenovanému objektu. Môže sa však stať, že hovorca *má v úmysle* pomenovať skutočný objekt a verí, že tak robí, no komunikačný reťazec, pomocou ktorého meno získal, sa nekončí nejakým daným a pomenovaným objektom.

Keith Donnellan,³⁵ jeden z prvých obhajcov kauzálnej teórie, hovorí v stati „Speaking about Nothing“ („Hovorenie o ničom“): „Diskurz o tom, čo *je* (o skutočnom svete), predpokladá, že hovorca hovorí o ľuďoch, miestach alebo veciach, ktoré sa vyskytujú v histórii tohto sveta. Niekedy však hovorca použije singulárne meno s úmyslom, aby referovalo, no meno nereferuje.“ Používa príklad *Hornových písomností*, ktoré boli vydané ako denník istého Jacoba Horna, ktorý údajne žil v koloniálnej Amerike. *Hornove písomnosti* však boli v skutočnosti podvod. Syntaktické meno „Jacob Horn“ sa nekončí v objekte, ktorý je takto pomenovaný. Nereferuje úspešne. Toto syntaktické meno je výmyslom páchatel'a podvodu.

Russellovo riešenie nám tu nepomôže. Russell zdôrazňuje, že samotné spochybňovanie existencie *x*, kde „*x*“ je syntaktické meno, *dáva oprávnenie* nahradiť „*x*“ deskripciou. Čo je vhodnou deskripciou v prípade *Hornových písomností*? Predpokladajme, že deskripciou je „[jediný] autor *Hornových písomností*“. Tejto deskripcii by vyhovoval spomínaný *podvodník*; ten autor existuje. Navyše, keď *mám v úmysle* referovať na skutočnú osobu pomenovanú Jacob Horn, nemusím mať na mysli žiadnu deskripciu. Môžem tvrdiť, že Jacob Horn bol koloniálny Američan a napísal nejaký denník, ktorý sa potom publikoval. Tejto deskripcii vyhovuje mnoho koloniálnych Američanov. Ak sa má pomenovanie chápať ako dlhý prst ostenzie naprieč časom, prípad syntaktických nereferujúcich mien je ako ukazovanie na nič.

³⁵ *Philosophical Review* LXXXIII, 1974, č. 1, s. 3-30.

Ak výraz „Jacob Horn“ považujeme za nedeskriptívny, potom podľa Russellovho chápania propozícií vete „Jacob Horn bol autorom nejakého publikovaného denníka“ nezodpovedá plnohodnotná propozícia. Chýba v nej zložka. Neexistuje žiadny Jacob Horn, ktorý by bol jej zložkou. Neexistuje žiadne také *x*, ktoré bolo pomenované výrazom „Jacob Horn“, pričom predpokladáme, že toto syntaktické meno je jednoznačné.

Peter Geach,³⁶ jeden z prvých obhajcov tohto pohľadu na vlastné mená, ho sumarizuje nasledovne: „Aby sa slovo použilo ako *vlastné meno*, v prvom rade musí existovať niekto, kto je oboznámený s daným objektom... Jazyk je však inštitúcia... a používanie mena pre *daný* objekt podobne ako iné črty jazyka... možno odovzdávať z jednej generácie na druhú. Platón poznal Sokrata, Aristoteles poznal Platóna, Teofrastus poznal Aristotela a tak to pokračuje ďalej podľa apoštolskej následnosti až do našich čias.“

Samozrejme, existujú ďalšie, bežnejšie argumenty v prospech neúspešnosti deskriptívnej teórie mien, t. j. teórie, že mená sú zamaskované deskripcie. Ak zoberieme do úvahy, že modálny diskurz zahŕňa kontrafaktuálne tvrdenia, deskriptívna teória takisto zlyháva. Predpokladajme, že „Homér“ je pravé meno. Keďže existujú vierohodné okolnosti, ktoré by mohli básnikom zabráňovať v tom, aby písali svoje básne, môžeme o Homérovi povedať, že mohol nebyť autorom Odysey a Iliady; to by bola kontradikcia podľa Russellovej definície mena „Homér“, t. j. „jediný autor Odysey a Iliady“. Nemusíme byť schopní vytvoriť bez kruhovosti nejakú favorizovanú množinu univerzálnych esenciálnych vlastností, ktoré opisujú Homéra a iba Homéra. Vlastnosti byť vecou identickou s Homérom alebo byť vecou, ktorá homérizuje, nebudú fungovať. Takéto úskoky *neeliminujú* meno, ale ho recyklujú. Medzi najzaujímavejšie a najrozhodujúcejšie Kripkeho argumenty patrí argument, že dokážeme mená správne používať, azda častejšie než menej často, pričom nemáme na mysli *nejakú* jedinečnú deskripciu. Niekto by mohol pravdivo tvrdiť, že Homér bol grécky básnik. To je všetko, čo o Homérovi vie, ale napriek tomu, ak sa reťazec končí správne, *referuje* na Homéra a celkom rozumie tomu, čo hovorí.

Keď som sa pokúšala pochopiť otázku možných objektov, modifikovala som niektoré Russellove témy. Konkrétne, akceptujem jeho realistický pohľad na propozície, že to nie sú čisto jazykové alebo kvázijazykové entity, ale skôr štruktúry s nejakými zložkami pochádzajúcimi zo sveta. Od Russellovho nároku sa odkláňam v tom, že – ako to chápem ja – zložkami môžu byť popri vlastnostiach a vzťahoch aj bežné individuá. Toto realistické vysvetlenie ato-

³⁶ *Logic Matters (Logické záležitosti)*, University of California Press, Berkeley a Los Angeles 1972, s. 155

márných viet ako viet reprezentujúcich takéto štruktúry je pomerne neproblematické. Problematickejšie je Russellovo vysvetlenie premenných, ktoré sú tiež takýmito zložkami. Tu sa však nemusíme ním zaoberať.

Črtou pravých bezprostredne referujúcich mien na rozdiel od mnohých deskripcií je to, že hodnoty takýchto mien zostávajú nemenné. Existujú však aj nejaké deskripcie, ktoré sú splnené za všetkých možných okolností. Ak sa tvrdí, že mať konkrétny a jedinečne opísateľný biologický pôvod je esenciálnou črtou organizmu, túto deskripciu by *spĺňalo* to isté individuum naprieč možnými okolnosťami. Táto deskripcia však nie je bezprostredne referujúce meno. Keď sa vlastné mená a takéto esenciálne deskripcie zmiešajú do kategórie rigidných designátorov, rozhodujúca odlišnosť sa zatemňuje.³⁷ Aby sa objekty *pomenovali*, musia byť *k dispozícii*. Deskripcie sú predpisy, ako nájsť nejaký objekt. *Vzťahy* medzi menom a jeho referentom a medzi deskripciou a predmetom, ktorý ju spĺňa, sú rozdielne.

Modifikovaná modálna sémantika

Ak univerzá možných svetov, z ktorých jedným je tento svet, sú koextenzívne alebo sú podmnožinami univerza skutočného sveta, do rozsahu premenných budú patriť vo všetkých svetoch skutočné objekty. Kvantifikácia, ktorá sa viaže na určitý svet, bude objektuálna. Žiadne zmätky okolo posibilití.

Pomocou nejakého postupu uplatňovaného pri pomenovaní možno jeden objekt pripísať viac než jednému menu, ak sa však menu raz objekt pripíše, referent alebo hodnota mena zostáva nemenná. Mená nešpecifikujú podmienky spĺňania. Sú jednoduché a bez zmyslupnej syntaktickej štruktúry. Povedané mierne paradoxne, „významom“ mena je jeho referent. To je črta, na ktorej základe je meno nelexikálnou položkou.

Ak vezmeme do úvahy, že mená majú nemenne priradené hodnoty, „objekty“ identické v danom svete budú identické vo všetkých svetoch, v ktorých existujú. Keďže atomárnym výrokom možno priradiť pravdivostné hodnoty dokonca aj keď ich individuálne zložky neexistujú, „ $a = a$ “ vo svete, kde a chýba, nebude zakladať lokálnu kvantifikáciu. Napriek tomu je relácia identity dobre definovaná a neexistujú žiadne kontingentné identity.

Radikálnejšou alternatívou³⁸ modifikácie modálnej sémantiky je chápať kvantifikátory ako výrazy substitúcie. Svetom sa nepriradujú žiadne univerzá; premenné nemajú obory premennosti, sú iba značkami pre vlastné mená zo

³⁷ Kripke, *Pomenovante a nevyhnutnosť*

³⁸ Pozri moje state „Modalities and Intensional Languages“ a „Quantification and Ontology“ („Kvantifikácia a ontológia“), *Noûs* VI, 1972, č. 3.

syntaktického hľadiska. Atomárne výroky podľa takéhoto chápania nereprezentujú štruktúry, ktoré majú zložky. Repräsentujú neštruktúrované „obsahy“. Takýmto výrokom možno pripísať pravdivosť alebo nepravdivosť, ale nepredpokladá sa objektívna referencia mimologických termínov. V takomto substitučnom chápaní totiž nezačínáme referenciou, ale pravdivosťou. Vete „Pegas je okrídlený kôň“ môžeme v danom svete priradiť pravdivosť a existenčné zovšeobecnenie, ktoré nás dovedie k výroku „Niečo je okrídleným koňom“, nebude znamenať nič viac len to, že nejaké nahradenie syntaktickej položky, napríklad syntaktického mena „Pegas“ namiesto „x“ v „x je okrídlený kôň“, vytvorí výrok, ktorému je priradená pravda. Podľa substitučnej sémantiky možných svetov počiatocne priradenie pravdivosti atomárnym výrokom nahrádzajú univerzá a priradenia objektov menám a „podmienok spĺňania“ atomárnym výrokom. Takýto názor má isté zaujímavé využitia v sémantike fiktívneho a mytologického diskurzu a diskurzu o domnelých posibilitách, pričom tieto diskurzy sa „nezaväzujú“ k mýtickým alebo možným objektom. Unikol jej však metafyzický rozmer. Identitu, ktorá je črtou *objektov*, nemožno v takejto sémantike definovať. Vzájomná nahraditeľnosť *syntaktických* položiek *salve veritate* negeneruje objekty, ktoré musia byť *dané*, ak má platiť identita. Vzájomné nahradenie výrazov „Dedo Mráz“ a „Santa Claus“, aj keď sa zachovávajú pravdivostné hodnoty, negeneruje identické *objekty* o nič viac než vzájomné nahradenie „nie“ a „nie nie nie“, ktoré takisto platí *salve veritate*. Substitučná sémantika môže mať nejaké využitie v neobjektuálnom diskurze, ale – ako teraz verím – len v spojení s objektuálnou kvantifikáciou pre univerzum skutočných objektov.³⁹

Slovom, modálny diskurz nemusí a nemal by pripúšťať posibilia navzdory elegantnosti generalizácie. To, že sa dokážeme zaobísť bez posibilití, nevychádza z toho, že nie sú k dispozícii kritériá identifikácie, ale skôr z toho, že identita je reláciou pre objekty, ktoré sú už dané. Domnelé posibilia sa nedotvárajú tým, že sa k nim doplnia vlastnosti, vzťahy a miesta v skutočnom usporiadaní – alebo, ak sú materiálne, vo fyzickom usporiadaní – čo by im umožnilo, aby sa vôbec zaradili medzi objekty.

Z anglického originálu preložil Marián Zouhar.⁴⁰

³⁹ Využitie substitučnej sémantiky pri neobjektovom diskurze sa podrobnejšie analyzuje v mojom prezidentskom príhovore k západnej sekcii Americkej filozofickej spoločnosti „Dispensing with Possibilia“ („Zbavenie sa posibilití“), *Proceedings of the American Philosophical Association*, zv. 49, 1976, 38-51.

⁴⁰ Ďakujem Pavlovi Cmorejovi za cenné pripomienky k predchádzajúcej verzii prekladu.